

79 с.

2. Игнатьев Е. И. Психология изобразительной деятельности детей / Е. И. Игнатьев. – [2-е изд., доп.]. – М. : Учпедгиз, 1961. – 222 с.
3. Завгородняя Е. В. Психология формирования художественного замысла (на материале изобразительной деятельности) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Е.В.Завгородняя. – К., 1992. – 142 с.
4. Моляко В. А. Психология решения школьниками творческих задач / В.А. Моляко – К.: Радянська школа, 1983. – 94 с.
5. Полуянов Ю. А. Дети рисуют. Педагогический всеобуч родителей / Ю. А. Полуянов. – М. : Педагогика, 1988. – 176 с. : ил. – (Педагогика – родителям).

In the paper the specificity of formation of a plan of children of preschool age is given. The characteristic features of a creative plan of preschool children, laws of its formation in design activity from a position the strategy approach are investigated.

Keywords: creative activity, preschool child, children's designing, plan.

Отримано: 23.06.2010

УДК 159.9

Н.І. Буркало, І.В. Ващенко

Соціально-психологічні особливості статоворольової ідентифікації підлітків

У статті висвітлюються соціально-психологічні особливості статоворольової ідентифікації підлітків. На основі теоретико-експериментального дослідження можна стверджувати, уявлення про психологічні закономірності і механізми статоворольової ідентифікації сучасних підлітків залежать від етнічних стереотипів.

Ключові слова: статоворольова ідентифікація, підліток, жінка, чоловік, етнічні стереотипи, статева роль, сім'я, мігрант, статева соціалізація, андрогінність, хлопець, дівчина.

В статье освещаются социально-психологические особенности полоролевой идентификации подростков. На основе теоретико-экспериментального исследования, можно утверждать, что представления о психологических закономерностях и механизмах полоролевой идентификации современных подростков зависят от этнических стереотипов.

Ключевые слова: полоролевая идентификация, подросток, женщина, мужчина, этнические стереотипы, половая роль, семья, мигрант, половая социализация, маскулинность, фемининность, андрогенность, юноша, девушка.

В умовах глобалізації процесів сучасного суспільства та активної міграції населення проблема становлення особистості набуває дедалі більшого значення. При цьому в процесі особистісного становлення в підлітковому віці особливого значення набуває усвідомлення своєї статевої ролі, яка й визначає статеворольову ідентифікацію.

У вітчизняній та зарубіжній психології різні аспекти статеворольової ідентифікації розкрито в дослідженнях Б.Г. Ананьєва, С. Бема, Дж. Беррі, В.О. Васютинського, Т.В. Говорун, Н.М. Городнової, Дж. Гофстид, Е. Іглі, І.С. Кона, В.Ф. Моргуна, В.В. Москаленка, Т.М. Титаренко та ін. У наукових доробках В.О. Васютинського, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді та ін. висвітлено психолого-педагогічні концепції формування психологічної статі та статевого і гендерного виховання. Особливості статеворольової соціалізації та ідентифікації підлітків відображено в роботах Н.М. Городнової, В.В. Москаленка, В.Г. Романової та ін. Теорії статеворольової ідентифікації розкрито у працях С. Бема, Е. Іглі, К. Летурно та ін.

Втім, як уявлення про психологічні закономірності і механізми статеворольової ідентифікації сучасних підлітків залежать від етнічних стереотипів є недостатньо вивченими. Саме це і спонукало нас до проведення наукового пошуку серед підлітків українців, поляків і українських мігрантів у Польщі (мігранти другого покоління, що мають польське громадянство та підтримують дружні стосунки з українською діаспорою).

Варто відзначити, що статева ідентичність пов'язана з певними статевиими ролями. Статева роль – це уявлення про себе як про істоту чоловічої або жіночої статі, в термінах установок і поведінки, що проявляються в соціальних ситуаціях. Засвоєння статевої ролі припадає на короткий період між пубертатом і початком дорослості. У перехідному віці соціальний тиск дорослих і групи однолітків вимагає від підлітка соціально схвалюваної статевої ролі з усім набором властивих їй поведінкових характеристик. Статева роль інтегрує в собі специфічні особливості індивіда як представника конкретної статі. Це виявляється в хлопчиків у проявах мужності (маскулінності), а у дівчаток – жіночності (фемінності). Маскулінність (фемінність) можна представити як сукупність найбільш значущих ознак, властивостей, притаманних чоловіку (жінці), на відміну від жінки (чоловіка). Від своєчасності і повноти процесу опанування статевої ролі через формування психологічних рис

маскулінності і фемінності залежить у підлітків впевненість у собі, цілісність переживань, визначеність установок і, врешті-решт, ефективність спілкування та взаємодії з оточуючими [5].

Усвідомлення і переживання статевої ідентичності передбачає наявність у підлітків певних зразків через уявлення про найбільш привабливі і значущі якості особистості чоловіка та жінки, що виявляються в багатьох сферах життєдіяльності індивіда. Дані зразки включають як незалежні від статі моральні установки, стереотипи поведінки, так і специфічні, що пов'язані з розрізненням форм взаємостосунків чоловіків і жінок у суспільстві, діяльності, побуті [15].

Результати сучасних наукових здобутків [12] з проблеми динаміки статевої поведінки та установок вказують на те, що сексуальність стає досягненням самосвідомості підлітків і включається в їхній досвід. Різні автори засвідчують, що сексуальний досвід послідовно набувається підлітками протягом перехідного віку і будується під впливом змінних соціальних норм. Установки і сексуальна поведінка підлітків змінилися у ході останнього десятиліття. Сучасні підлітки мають можливість знайомитися із взаєминами чоловіків і жінок не лише в житті, а й у літературі та кіно. Статева ідентифікація загострює в підлітка його рефлексивні здібності до встановлення нових, більш дорослих стосунків з однолітками обох статей [15].

Отже, статеворольова ідентифікація має безпосередній вплив на формування особистості підлітка. Особливості її перебігу залежать як від біологічних чинників, що виражаються на морфологічному і гормональному рівнях розвитку, так і від соціально-психологічних чинників, які змістово представлені впливом сім'ї, школи та однолітків (є основними інститутами соціалізації).

Водночас статеворольова ідентифікація виступає механізмом статевої соціалізації. Під статеворольовою соціалізацією розуміють процес, в ході якого навчають чоловіків і жінок, що є речі, які властиві одним і невластиві іншим, залежно від статі того, кого навчають. Отже, статеворольова ідентифікація – це процес прийняття хлопчиками і дівчатками чоловічої або жіночої ролі. Найчастіше статевою ідентифікацію розглядають як соціальний феномен [2; 4].

На думку В.В. Абраменкової, статева соціалізація в сучасних умовах розвитку суспільства, яка проводиться дорослою спільнотою, кардинально “дезорієнтує дитину в плані формування статевої ідентичності, ставить її в позицію вибору психологічної статі навіть в ситуації, коли її паспортна стать, визначена при народженні, і відсутність генетичної патології, гарантує однозначну статево-

льову позицію і нормальну психосексуальну орієнтацію в майбутньому” [1].

У зарубіжній психології синонімом статеворольової соціалізації є гендерна (від англ. слова *gender* – стать) соціалізація, під якою розуміють процес засвоєння індивідом гендерної культури того суспільства, в якому він живе, своєрідне суспільне конструювання психологічних відмінностей між статями. Статеворольова соціалізація – це своєрідний проект соціальної активності дитини як статевої істоти, гендерний сценарій її життя на майбутнє. Опанування гендерної культури зумовлене багатьма взаємопов’язаними соціальними чинниками [4].

Батьки, сім’я є первинним, проте не єдиним агентом статеворольової соціалізації. Її здійснюють також освітні заклади, однолітки, засоби масової інформації [8]. За Ш. Берн, позасімейними джерелами соціалізації, а особливо статеворольової соціалізації є дитяча література, засоби масової інформації (ЗМІ), іграшки та ін. [4].

Результатом статевої соціалізації є диференціація гендера (статі). Відмінності у вихованні хлопчиків і дівчаток є первинним механізмом диференціації статевих ролей. Паралельна діяльність дитини в сім’ї є когнітивно-емоційним містком між особою та вимогами соціального оточення. Статевотипізовані очікування батьків у поєднанні з ідентифікацією з одностатевими однолітками посилюють відмінність уподобань хлопчиків і дівчаток [9]. Часто дорослі по-різному спрямовують і регулюють поведінку хлопчиків і дівчаток. Вони не заохочують дослідницьку і конструкторську поведінку дівчаток: прагнення більше дізнатися про іграшку, розібрати її, застосувати не за призначенням. Натомість схвалюють нетрадиційні способи гри хлопчиків, їхній інтерес до механізмів функціонування іграшок. Хлопчиків заохочують до змагань, перемог, конкуренції, їхня агресія (вербальна, фізична) з метою досягнення мети часто сприймається як норма, а така поведінка дівчинки засуджується.

У розмовах з дітьми про майбутнє дорослі, як правило, диференціюють їхнє призначення у сім’ї та суспільстві. Хлопчиків здебільшого орієнтують на кар’єру, соціальні ролі у професійній, громадсько-політичній сфері. Рольові орієнтації доньок обмежуються створенням сім’ї, майбутніми побутовими обов’язками: господарськими та виховними [10].

Діти схильні відтворювати сценарій життя батьківської сім’ї, особливо у засвоєнні статевих ролей. Сім’я – це мала група, що складається з батьків і дітей, які живуть разом, спільно ведуть домашнє господарство і взаємопов’язані між собою емоційно, економічно та духовно.

Провідна функція сучасної сім'ї, яка з економічного осередку перетворилась на психологічний, зумовлена широкими можливостями батьків щодо спрямування статевого виховання дитини шляхом її паралельної діяльності – наслідування дитиною культивованих у батьківській сім'ї взірців поведінки. Паралельна активність дитини, освоєння нею статовідповідних умінь та навичок, культури поведінки тощо не є самостійною функцією сімейного виховання, проте створює можливості статоворольової ідентифікації. Така функція належить грі, яка сприяє імітації ролей, засвоєнню нормативів статевої поведінки [6; 8].

Традиційна сім'я побудована на домінуванні однієї статі, як правило, чоловічої, на чіткому розподілі ролей і видів діяльності, згідно з яким чоловік матеріально забезпечує добробут сім'ї, утримує дружину й дітей, а дружина виховує дітей, веде домашнє господарство й у всьому підпорядковується чоловікові. У громадській думці утвердився чіткий розподіл сімейних ролей між чоловіком і жінкою: “слабка” стать опікує, доглядає, виховує, а “сильна” – заробляє, професійно зростає, керує. Традиційне розуміння психології статей, тобто світ чоловіків – предметно-інструментальний, світ жінок – емоційно-експресивний, продовжує панувати в поглядах на їхнє призначення в сім'ї та суспільстві. Такий розподіл сімейних і суспільних ролей відповідав взаєминам статей у традиційній патріархальній сім'ї, де чоловік мав необмежену владу над усіма членами родини. Таку сім'ю називають ще домінаторною, що загалом свідчить про домінування і підпорядкування сімейного життя особі чоловічої статі, проте авторитаризм може походити і від жінки, тобто може бути матріархальним [6].

Зміни в психології жіноцтва відбулися завдяки досягненню економічної незалежності, підвищенню їхнього фахового та освітньо-культурного рівнів. Динаміка соціального статусу жіноцтва зумовила потребу в зміні соціально-психологічних засад функціонування суспільства, розвитку партнерських стосунків із чоловіком. Ці соціально-економічні зміни [7] зумовили появу та поширення нового типу сім'ї та партнерських, егалітарних (франц. *Egalitare* – рівність) подружніх стосунків, які іноді називають біархатними (лат. *Bi* – подвоєння і грец. *Arhe* – влада). Для того, щоб краще зрозуміти відмінності між традиційною та егалітарною сім'єю, розглянемо основні риси сімей обох типів.

Традиційна сім'я має такі характеристики: нерівномірний розподіл влади, зловживання нею; керівництво базоване на силі; ригідність статевої ролей; статовотипізовані родинні обов'язки; часто деструктивний спосіб розв'язання конфліктів; невдачі та помилки приховуються, засуджуються, довго пригадуються;

відсутність поваги до приватних справ, особистих таємниць; підконтрольність поведінки; часто простежується почуття незахищеності, підпорядкованості, самотності, переживання провини, тривожності; закритість сімейного життя, подружніх стосунків від суспільного життя; виховання дітей в умовах гіперконтролю, підпорядкованості, звітності, слухняності.

Егалітарна сім'я, яку ще називають партнерською, характеризується повагою до кожного з подружжя, кооперативним використанням влади; керівництвом, яке базоване на авторитеті; взаємозамінністю статевих ролей, гнучкістю розподілу сімейних обов'язків та видів діяльності з відповідним розмежуванням інтересів; лабільністю правил родинного життя; конструктивним способом розв'язання конфліктів; невдачі та помилки не приховуються, обговорюються без дорікань, прощаються, забуваються; повага до приватних справ, особистих таємниць, невтручання в інтимний світ без запрошення; сприйняття сім'ї як найбезпечнішого місця, де набувається впевненість у собі, зникають сумніви, тривожність, покращується настрій; відкритість сімейного життя для соціуму, активне включення подружжя в суспільне життя; виховання в умовах розширення автономії дитини, її самовизначення, повноправної участі в прийнятті колективних рішень [6; 7].

Ролі батька та матері є центральними статевими ролями у процесі соціалізації дітей традиційної сім'ї, в якій батько виконує предметно-інструментальні, а мати – емоційно-експресивні ролі. Побудова сімейних стосунків на засадах егалітарності вимагає від особистості здатності до взаємозамінності статевих ролей, гнучкості поведінки, самодостатності, інтернальності локусу контролю, здатності до рефлексії – ці всі ознаки є ознаками андрогінності.

Іншим, не менш важливим, чинником соціалізації дітей є школа. У віковій та педагогічній психології дослідження, пов'язані із школою, диференційовані: в одних роботах увага дослідників зосереджена на молодших школярах і підлітках, а в інших – на старшокласниках [2].

Із вступом до школи спосіб життя дитини докорінно змінюється. Спочатку вона навчається, власне, тому, що “так потрібно”, ставлячись до навчання у кращому випадку або як до гри, або як до цікавої своєю новизною ситуації [10]. До вступу в школу дитина мала відносно вузьке і відоме батькам коло спілкування. Із початком навчання вона все частіше опиняється в колі дітей різного віку, культурного рівня і поведінки. У молодшого школяра вже є деяке уявлення про допомогу і співпереживання. Фемінізація школи (особливо початкової), яка зберігається й донині, продовжує лінію фемінізації виховання (мати –

вихователька дошкільного закладу – вчителька). У ній складаються багато стереотипів наступного шкільного життя [9].

Однак із вступом дитини до школи урізноманітнюється її рольовий діапазон, зростає значення навчання і праці, поступово посилюється роль власної активності особистості в її соціалізації. Ще інтенсивніше процес соціалізації стає в підлітковому віці [15]. У підлітка виникають нові потреби та інтереси, саме в цей час він потребує розуміння і підтримки дорослих, а не жорсткого контролю.

Слід зазначити, що саме в школі розвиваються задатки та здібності учнів, формуються ціннісні орієнтації та установки майбутнього життя учня, закладаються різноманітні статево-рольові моделі та стереотипи поведінки, прийняті в даному суспільстві. Школа як важливий навчальний заклад впливає не лише на інтелектуальну, емоційну сферу учня, а також істотно впливає на формування статево-рольової ідентифікації учня [5]. Цей вплив розпочинається із вступом дитини до школи і відбувається впродовж всього періоду навчання. Яскраво вплив школи на статево-рольову ідентифікацію учня проявляється в підлітковому віці, коли остаточно встановлюється статевая ідентичність.

Вплив однолітків у підлітковому віці є значним та важливим. У середовищі однолітків дитина випробовує себе як представника певної статі. У групах однолітків статево-рольова поведінка стає одним з головних параметрів оцінки дитини, а звернення підліткової компанії передусім до емоцій, а не до розуму, здійснює сильний виховний вплив. Крім того, з однолітками підліток має можливість обговорювати такі інтимні питання, про які він соромиться говорити з дорослими. У підліткових групах однолітків діти допомагають один одному засвоювати різні фізичні, когнітивні та соціальні навички. Тут діє принцип більшої схильності відповідати прикладові схожого на нас індивіда, ніж несхожого. Наприклад, наслідування поведінки спрацьовує найбільше тоді, коли дитина спостерігає за діями таких самих дітей, як вона сама [17].

Саме від однолітків підлітки переймають музичні смаки, манеру спілкуватися, одягатися, поводитися та розмовляти. Так, діти мігрантів, які живуть у країні з відмінною культурою, надають перевагу нормам культури своїх нових друзів і намагаються спілкуватися з ними їхньою мовою. Повертаючись додому, вони можуть “переключатися” зворотньо, але при цьому залишаються відданими новим друзям [16].

Занепокоєність підлітків своїм зовнішнім виглядом тісно пов’язана з гендерною ідентичністю. Від того, як складається знання підлітка про себе, як формується переживання свого “Я”, залежить формування

статевої ідентичності зокрема, а також значною мірою формується майбутнє ставлення до себе, оточуючих людей різної статі і взагалі до світу в цілому. Хлопчики занепокоєні, головним чином, фізичною силою, а дівчаток хвилює привабливість обличчя, стрункість, вага тіла. Ці відмінності зумовлені здебільшого соціальним схваленням [14].

Встановлення близькості з представниками іншої статі є одним із завдань старшого підліткового періоду. Невдача у налагодженні близьких стосунків з представниками протилежної статі може стати причиною вираженої тривоги і низької самооцінки. Для деяких підлітків великі труднощі складає необхідність зав'язати знайомство і налагодити невимушені стосунки з людиною протилежної статі [10; 16]. Основою, на якій розгортаються взаємини підлітків з однолітками, є їх стосунки із сім'єю.

Реакція підлітків на однолітків опосередковується звичаями і традиціями культури, в якій вони виростили. Ці звичаї і традиції пов'язані з низкою чинників, які визначають статус сім'ї у суспільстві. Уміння налагодити дружні стосунки набувається значною мірою в сім'ї. Між сімейними стосунками і соціальною адаптацією підлітків існує тісний зв'язок.

За результатами проведеного нами дослідження виявлено, що у різних етнічних групах по-різному відбувається статеворольова ідентифікація, бо кожна з цих груп має свою історично сформовану модель родини, усталені звичаї, норми та бачення жіночих і чоловічих ролей у суспільстві.

В українських дівчат домінує фемінна статеворольова ідентифікація. Проявляється тенденція до зростання таких андрогінних якостей, як віра в себе, незалежність, швидкість у прийнятті рішень, індивідуалізм, амбітність. У польок та мігранток проявляється андрогінний статеворольовий тип. Їм притаманні високі показники як за фемінними, так і за маскулініними характеристиками.

Більшість українських хлопців належать до маскулінного типу. В них простежується тенденція до посилення андрогінних рис: вміння поступатися, співчувати, життєрадісність, вірність, турботливість. У хлопців-поляків і хлопців-мігрантів переважає андрогінний тип. Становлення статеворольової ідентифікації у підлітків-поляків і підлітків-мігрантів проходить однаково за рахунок засвоєння соціотипової поведінки.

Для українських хлопців "міжособистісні ролі" відіграють важливу роль у їх самовизначенні на соціальному рівні, а для дівчат – "сімейне ототожнення". Натомість, категорія "школа" є значущою як для дівчат, так і для хлопців-українців, а ідентифікація за національністю вища у хлопців, ніж у дівчат.

Водночас у дівчат і хлопців, як поляків, так і мігрантів, на соціальному рівні самовизначення виділяються за значущістю майже однакові категорії, однак, є й відмінності: категорії “людина”, “національність”, “громадянство” більш значущі для хлопців, ніж для дівчат.

На особистісному рівні самовизначення підлітків існують значущі відмінності: маскулінні риси виявилися більш вираженими у полячок і мігранток. Втім, категорія “зовнішність” виявилася більш значущою для українок, порівняно з польками і мігрантками.

У ході факторного аналізу в дівчат-підлітків різних етнічних груп було виділено два типи уявлень про сучасну жінку (“жіночий” і “емансипований”) і два типи уявлень про сучасного чоловіка (“захисник” та “андроїнний”).

Українки в образі хлопця виділяють такі риси: “атлетизм”, “людина”, “незалежність”, а хлопці-українці – “мужність” і “атлетизм”. Польки та мігрантки виділяють: “ніжність”, “охайність”, “людина”. Українки в образі дівчини виділяють такі риси: “слабкість”, “краса”, “вірність”, а польки і мігрантки – “сильна”, “незалежна”, “смілива”, “амбітна”, “екстравагантна”. Хлопці-поляки та мігранти в образі дівчини виділяють: “амбітна”, “екстравагантна”, “вперта”.

У хлопців із трьох досліджуваних груп за допомогою факторного аналізу було виявлено два типи уявлень про жінку (“жіночність” та “андроїнність”) і два типи уявлень про чоловіка (“мужній” та “сучасний”).

Українки в образі чоловіка виокремлюють: “атлетизм”, “сила”, “незалежність”, “мужність”, а українські хлопці – “вольовий”, “вірність”, “атлетизм”. В образі чоловіка виділяють рису “ніжність” як польські дівчата і хлопці, так і мігранти. Українки в образі жінки виділяють такі риси: “слабкість”, “наївність”, “жіночність”, а польки та мігранти – “сила”, “амбітність”. Українські хлопці, порівняно з поляками і мігрантами, в образі жінки більше виділяють рису “наївність”. В образі батька українські дівчата і хлопці виділяють рису “господар в домі”, а польські дівчата і хлопці та мігранти – “ніжність”, “помічник”. В образі матері українські дівчата виділяють риси “вірність”, “жіночність”.

Відтак, формування статевої ролі ідентифікації в підлітковому віці має свої особливості. Інтенсивно засвоюючи жіночі та чоловічі ролі, підліток свідомо і підсвідомо спостерігає за дорослими, щоб засвоїти зовнішню поведінку і внутрішній духовний статус чоловіка і жінки. При цьому підліткам потрібні не лише зразки поведінки представників кожної окремої статі, а й зразки взаємодії

чоловіків і жінок. Крім того, на статевою рольову ідентифікацію особистості впливають етнокультурні чинники. Підліток живе в суспільстві, де історично склалася модель родини, певне бачення ролі чоловіка і жінки в суспільстві; сам він належить до певної етнічної групи, якій притаманна власна культура та система цінностей. Індивідуальні образи чоловіка і жінки не є сталими – вони еволюціонують із часом як унаслідок зумовленого віком особистісного розвитку, так і під впливом змін на рівні суспільства: процесів інтеграції, глобалізації тощо. Усі ці фактори безпосередньо впливають на формування особистості підлітка та його статевою рольову ідентифікацію.

Список використаних джерел

1. Абраменкова В.В. Половая дифференциация и сексуализация детства / В.В. Абраменкова // Мир психологии. – 2000. – № 1. – С. 111–118.
2. Андреева Г.М. Социальная психология: Учебник / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 365 с.
3. Алексеева М.И. Влияние стиля общения в семье на общительную и коммуникативную активность старшеклассников / М.И. Алексеева // Психология педагогического общения: Сб-к науч. трудов. – Кировоград, 1991. – Т. 1. – С. 102-112.
4. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн. – М., 2004. – 320 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: Навч. пос. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К.: Просвіта, 2001. – С. 175-232.
6. Говорун Т. Соціалізація статі та сексуальності: монографія / Т. Говорун. – Тернопіль: Богдан, 2001.
7. Говорун Т.В. Гендерна психологія: Навч. пос. / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 308 с.
8. Данильченко Т.В. Психологія статі: Навч. пос. / Т.В. Данильченко. – Ніжин, 2006. – 208 с.
9. Исаев Д.Н. Половое воспитание и психогигиена пола у детей / Д.Н. Исаев. – Л.: Медицина, 1979. – 184 с.
10. Исаев Д.Н. Половое воспитание детей: Медико-психологические аспекты / Д.Н. Исаев. – Л.: Медицина, 1988. – 160 с.
11. Кле М. Психология подростка. Психосексуальное развитие / М.Кле; [пер. с англ.]. – М.: Педагогика, 1991. – 176 с.
12. Кон І.С. Вступ до сексології / І.С. Кон. – К., 1991 – 304 с.
13. Корнев М.Н. Соціальна психологія: Підручник / М.Н. Корнев, А.Б. Коваленко. – К., 1995. – С.235-239.
14. Крайг Грейс. Психология развития / Грейс Крайг. – СПб.:

Питер, 2005. – 940 с.

15. Кулагина И.Ю. Возрастная психология: Учеб. пос. / И.Ю. Кулагина – М.: РОУ, 1996. – С.140-150.
16. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс; [перев. с англ.]. – СПб.: Питер, 2005. – 752 с.
17. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста / Ф. Райс. – СПб.: Питер, 2000. – 624 с.

This article is devoted to the clarifying of socially psychological features of teenagers' role – sexual identification. Psychological patterns of relationship and role–sexual identification mechanisms of present-day teenagers depend on the ethnic stereotypes on the basis of theoretical-experimental research.

Keywords: role–sexual identification, teenager, woman, man, ethnic stereotypes, sexual role, family, migrator, sexual socialization, androgyny, boy, girl.

Отримано: 06.09.2010

УДК 37.025.8

О.П. Венгер

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА ТА ЇЇ ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

Проблема створення моделі розвитку пізнавальної діяльності студентів вимагає пошуку нових підходів до подальшого удосконалення форм, методів та засобів навчання. Через це в даній роботі розглядаються суб'єкти розвитку пізнавальної діяльності, форми, прийоми та засоби їх діяльності, основні заходи. Розглядаються компоненти пізнавальної діяльності.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, модель розвитку, компоненти пізнавальної діяльності.

Проблема создания модели развития познавательной деятельности студентов требует поиска новых подходов к дальнейшему совершенствованию форм, методов и средств обучения. Поэтому в данной работе рассматриваются субъекты развития познавательной деятельности, формы, приемы и средства их деятельности, основные мероприятия. Рассматриваются компоненты познавательной деятельности.

Ключевые слова: познавательная деятельность, модель развития, компоненты познавательной деятельности.

Актуальність дослідження. Враховуючи зміну парадигми освіти,